

Alaşehir Ve Buldan İlçelerinde Mevcut Bağ İşletmelerinin Yapısının Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma

Harun ÇOBAN¹

Serdar KARA²

İbrahim KISMALI³

Summary

A Research On Determination Of The Structure Of The Vineyards In Alaşehir And Buldan Districts

This research was conducted to determine the structure of the vineyard industries in the most important grape growing districts Alaşehir and Buldan. A public survey was conducted among the grape growers in a number of selected villages to find out the following items: grape area per industry, land ownership, number of vineyard fragments per industry, membership to cooperatives, wired training systems, installation of the vineyards, number of branches left after training, bud number, irrigation possibilities, soil analysis, amount of chemical preparations used, usage of plant growth regulators, degreening of grape, objective of growing grapes, yield and quality properties, determination of the harvest time and marketing. Problems determined by the survey were discussed in order to bring out some proposals.

Key words: Vineyard, planting, survey.

Giriş

Asma, dünyada kültüre alınan en eski meyve türlerinden olup, bugün 10000'in üzerinde üzüm çeşidi bulunmakta ve bunun 1200'den fazlası ülkemizde yetiştirilmektedir (6).

Ülkemiz, 3.500.000 ton civarında gerçekleşen yaş üzüm üretimi ile dünya üretiminin % 6.2'sini karşılayan önemli üretici ülkelerden birisidir (7). Üretimimizin % 40'ı kurutmalık, % 35'i sofralık, % 23'ü pekmez, sucuk, pestil gibi diğer ürünlerin üretiminde ve % 2'lik kısmı da şarap ve şıra sanayiinde kullanılmaktadır.

¹ Yard.Doç.Dr., Celal Bayar Üniv. Alaşehir Meslek Y.O., Alaşehir-MANİSA

² Doç.Dr., Ege Üniv.Zir.Fak. Bahçe Bitkileri Bölümü, Bornova-İZMİR

³ Prof.Dr., Ege Üniv.Zir.Fak. Bahçe Bitkileri Bölümü, Bornova-İZMİR

Türkiye'nin toplam bağ sahasının % 28'i Ege bölgesinde yer almakta olup, ülkemiz çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin tamamına yakını bu bölgede gerçekleştirilmekte ve her geçen gün daha da artmaktadır. Nitekim 1990 yılında 618.4 bin dekar olan bağ alanı, 2000 yılı içerisinde 744 bin dekara ulaşmıştır. Bölge içerisinde en fazla bağ alanı ve üretim Manisa ve Denizli illerinde bulunmakta olup, Alaşehir ve Buldan ilçeleri en önemli merkezlerdir. Alaşehir 166.000 dekar bağ alanı ile birinci sırada yer alırken; Buldan'da bu alan 24.000 dekadır (3). Bu yöreler yaş üzüm üretimi ve dış satım potansiyeli itibarıyla hem bölge, hem de Türkiye ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada amaç, Alaşehir ve Buldan ilçelerinde mevcut bağ işletmelerin yapısını ortaya koymak, tespit edilen sorunlara uygun çözüm önerileri getirmektir.

Materyal ve Yöntem

Araştırma alanı olarak, Manisa ilinin en büyük bağ alanı ve üzüm üretimini gerçekleştiren ilçesi olan Alaşehir (Kasaplı, Üzümlü, Yeşilyurt, Bağlıca köyleri) ile, Denizli'nin Buldan (Yenicekent, Doğanköy, Oğuzköy) ilçesi seçilmiştir. Bağ sahasının her geçen gün artışı yanında, üzümün hem kurutmalık hem de sofralık olarak değerlendirilme şekli araştırma alanı seçiminde rol oynamıştır. Köylerde üreticilerle anketler yapılmış ve üreticilerin seçiminde kota örnekleme yöntemi uygulanmıştır (5). Anket sonuçları % metodu kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Alaşehir ve Buldan ilçelerinde yapılan çalışmalarda işletme başına bağ alanı, arazi mülkiyeti, işletme başına bağ parça sayısı, kooperatiflere ortaklık durumu, telli terbiye sistemi kullanımı ve bağ tesis durumunu gösteren veriler Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1 incelendiğinde, Alaşehir ilçesinde işletme başına bağ alanı 21.4 da; Buldan'da bu oran 16.4 da olarak saptanmıştır. Arazi mülkiyeti şekli yönüyle incelendiğinde, Alaşehir'de % 90'ı; Buldan'da ise % 85'i mülk olup, sırasıyla % 10 ve % 15'i ortakçıdır. Görüldüğü gibi her iki ilçede de arazinin büyük bir çoğunluğu çiftçinin kendisine ait olup, ortaklık yöntemi oldukça düşüktür. Bu bulgular, Özerin (9) ve Boyacı (4)'nın belirttiği gibi Ege bölgesinde bağcılık işletmelerinin büyük çoğunluğu mülk arazisidir savı ile uyum halindedir. Ayrıca ortalama bağ parça sayısı yönüyle ele alındığında, Alaşehir'de ortalama parça sayısı 2.9; Buldan'da 2.7 olarak tespit

edilmiştir. Boyacı (4)'da bu oranı 2.5 olarak belirlemiş olup, bu durumda yıllar itibariyle bağ işletme alanlarında parçalanmanın gittikçe arttığı söylenebilir.

Çiftçilerin kooperatiflere ortaklık durumu incelendiğinde Alaşehir ve Buldan ilçelerindeki çiftçilerinin büyük bir kısmı (% 80'den fazlası) örgütlenmiştir.

Araştırma bölgelerinde bağ tesis durumu incelendiğinde, her iki bölgede bu yönden yaygın olarak eski bağcılık yapılmaktadır. Özerin (9)'in yaptığı araştırmada da, yüksek sistem bağ tesisinin % 90 dolayında tespit edilmesi ve günümüzde bu oranın yüzde yüzlere ulaşması bölge bağcısının yüksek sistem bağ tesisini benimsediğinin göstergesi kabul edilebilir. Diğer taraftan işçi maliyetlerinin artışı ve bu sistemin mekanizasyona olanak sağlaması da bu gelişmede etkili olmuştur. Ancak bölge bağcısının Amerikan asma anacı kullanımı ve anaç seçimi konusunda gerekli bilgi ve tecrübeye sahip ve istekli olduğunu söylemek oldukça güçtür.

Asmada düzenli ve kaliteli üzüm verimi dengeli bir budama ile mümkündür. Bunun için omca başına bırakılacak bayrak ve göz sayısı önem taşımaktadır. Araştırma bölgeleri bu yönüyle ele alındığında (Çizelge 2), her iki ilçede de omca başına 4-6 bayrak bırakanların çoğunlukta olduğu ve bunu 7-8 bayrak bırakanların izlediği görülmektedir. Ayrıca Buldan ilçesinde ağırlıklı olarak (% 86.6) 4-6 bayrak bırakıldığı saptanmıştır. Budamada bayrak üzerinde bırakılan göz sayısı incelendiğinde, her iki araştırma bölgesinde 9-11 göz bırakanların sayısının oldukça fazla (Alaşehir % 45.8, Buldan % 51.6) olduğu; budama zamanına baktığımızda ise, Alaşehir'de ağırlıklı olarak Aralık-Ocak (% 43.3), Buldan'da ise, Ekim-Kasım (% 41.6) aylarında budamanın yapıldığı görülmektedir.

Bağcılıkta uygulanan en önemli kültürel uygulamaların başında gübreleme ve sulama gelmektedir. Gübrenin etkin bir şekilde kullanılabilmesi içinde toprak analiz sonuçlarının bilinmesi çok önemlidir. Bu amaçla Çizelge 3 incelendiğinde Alaşehir'de toprak analizi yaptırma oranı % 60.4; Buldan'da % 93.3 olarak tespit edilmiştir. Özerin (9), Işın ve Özerin (8) Ege Bölgesinde toprak tahlili yaptıran ve buna göre gübre kullanan üretici oranını % 25 civarında belirlemişlerdir. Bulguların daha yüksek oranda çıkması, araştırma

bölgesinin daha lokal olması yanında, bölge çiftçilerinin bu konudaki bilgi ve becerilerini arttırmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak bu oranların yeterli olduğu söylenemez.

Bağların gerektiğinde sulanmasının zorunlu olduğu bilinmektedir. Ancak her iki bölgede de sulama, kış ve yaz sulaması olmak üzere iki dönemde yapılmaktadır (Çizelge3). Kış döneminde sulamanın faydalı olduğunu söyleyen ve sulama yapanlar Alaşehir'de % 71.6; Buldan'da ise % 44.1 olarak belirlenmiştir. Yaz dönemlerinde sulama yapan çiftçilerin oranı her iki bölgede % 90'nın üzerindedir. Sulama sıklığı açısından ele alındığında 3-5 kez sulama yapanların oranı Alaşehir'de % 71.3; Buldan'da ise % 51.6 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Buldan ilçesinde 5-6 kez sulama yapanların oranının % 33.4 olarak tespit edilmesi dikkat çekicidir.

Kaliteli üzüm yetiştiriciliğinin temelinde, zamanında ve uygun dozda ilaçlama uygulamaları yer almaktadır. Bu amaçla, araştırma bölgelerinde yapılan ilaçlama sayısı, hormon kullanımı ve sarartıcı kullanıma durumu Çizelge 4'de verilmiştir. Çizelge 4 incelendiğinde aynı üretim sezonunda hemen hemen üreticilerinin yarısının (% 45) Alaşehir'de 8-10; Buldan'da 5-7 kez ilaçlama yaptığı belirlenmiştir. Hormon olarak bilinen preparatların kullanıma oranları, Alaşehir'de % 85.3, Buldan'da % 96.6; üzümün rengini sarartmak amacıyla kükürt ağırlıklı preparatların (sarartıcı) kullanıma oranı Alaşehir'de % 38.3, Buldan'da % 55 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla aşırı ve bilinçsizce kullanılan kimyasal ilaç ve hormonların, son yıllarda bu bölgelerden ihraç edilen sofralık üzüm sevkini olumsuz yönde etkilediği ve bu konuda çiftçilerin yönlendirilmeye muhtaç olduğu saptanmıştır.

Araştırma bölgelerindeki bağcıların üzüm yetiştirme amacı, hasat zamanının tespiti ve üzümü pazarlama şekli ile ilgili veriler Çizelge 5'de verilmiştir.

Çizelge 5 incelendiğinde Alaşehir'de bağcılarının çoğunluğunun üzümü kurutmalık (% 51.5), Buldan'da ise sofralık (% 85) olarak değerlendirildiği görülmektedir. Verim açısından incelendiğinde, Buldan'da dekara ortalama yaş üzüm verimi 3200 kg, Alaşehir'de 3700 kg olarak saptanmıştır. Ancak üretilen yaş üzüm kalitesi açısından TSE 101 (2)'e göre standart dışı verim Buldan'da % 20, Alaşehir'de ise % 40 civarındadır. Bu durum bağcılarının sofralık üzüm yetiştiriciliğinde yetersiz bilgi ve beceriye sahip olduğunun göstergesidir. Buldan ilçesinin ekolojik faktörleri nedeniyle Alaşehir ilçesine göre erkenci olarak piyasaya üzüm sunmakta olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir (1). Hasat zamanının tespitinde genellikle üzüm fiyatının yükselmesi gibi bazı etkenlerin rol oynadığı (Alaşehir

% 48.7, Buldan % 45.0), ölçme metodunun çok az tercih edildiği görülmektedir (Alaşehir % 5.9, Buldan % 6.7). Üzümün satışı genelde kilo üzerinden yapılmaktadır (Alaşehir % 78.1, Buldan % 69.3).

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bölgelerindeki bağların çoğunluğunun mülkiyetinin çiftçiye ait olduğu ve bu çiftçilerin genellikle Tarım Kredi Kooperatifi ortağı olduğu belirlenmiştir.

Bağcılarının çoğunluğunun eski bağcılık yöntemi ile bağ tesis ettikleri saptanmıştır. Ülkemiz bağ alanlarının hemen hemen tamamının filoksera ile bulaşık olduğu kabul edilirse, bu durum en ileri tekniklerin uygulandığı Alaşehir ve Buldan bölgelerindeki bağcılarının bu yönden ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Deneme bölgelerinde omca başına 4-6 bayrak, bayrak başına da 9-11 göz bırakıldığı saptanmıştır. Budamanın Kasım-Ocak ayları arasında yapıldığı ve bölgelere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Her iki bölgenin de ilkbahar geç donları bakımından kritik noktada bulunması nedeniyle erken budama yaptıkları söylenebilir. Ancak ilkbahar donlarının riskini azaltmak amacıyla her iki bölgede de budama zamanını Şubat sonu - Mart ortasına kaydırılması önerilebilir.

Her iki bölgede de yaz sulamasının 3-5 defa yapıldığı, kış sulamasının ise bölgelere göre değiştiği gözlenmiştir. Sulama miktarı ve sulama sıklığı konusunda yöre bağcılarının bilgi eksikliği içinde olduğu görülmektedir. Örneğin kış mevsiminde yeterli yağış almasına karşın sulamanın yapılması, bazı yıllarda asmanın toprak altı organlarında ciddi zararlanmalara neden olduğu belirlenmiştir. Hem Alaşehir, hem de Buldan'da çok sayıda çiftçinin toprak analizi yaptırdığı saptanmıştır. Bu durum oldukça sevindirici olup, çiftçilerimizin bitki beslenme açısından bilinçlenmeye başladığını göstermektedir.

Üretim sezonu içinde uygulanan ilaçlama sayısı Alaşehir'de 8-10, Buldan'da 5-7 olup, her iki bölgede de yoğun hormon kullanıldığı ve hasat öncesi sarartıcı uygulandığı tespit edilmiştir. Gereğinden fazla kimyasal ilaç ve hormon kullanımı ülkemiz üzümlerinin başlıca alıcısı olan ve bu konuda hayli duyarlılık gösteren Avrupa ülkelerine olan ihracatımızı gelecekte ciddi sıkıntılara sokabilir. Bu açıdan yöre üzüm üreticisi eğitilmeli ve reçeteli girdi kullanımı sağlanmalıdır.

Alaşehir ilçesi bağcılarının üzüm yetiştirme amaçları genellikle hem kurutmalık hem de sofralık olarak belirlenirken; Buldan'da çoğunlukla bu sofralık olarak değerlendirme yönündedir.

Ancak sofralık üzüm yetiştiriciliğinde standart dışı üzüm oranı, diğer sofralık üzüm yetiştiricisi olan ülkelere göre çok fazladır. Bu oran % 10 düzeyine çekilmelidir. Her iki ilçede de hasatın belirlenmesinde piyasa şartlarının oldukça etkili olduğu saptanmıştır. Bu durum, üzümlerin olgunlaşma zamanı gelmeden erken kesip piyasaya erken girme ve iyi fiyat elde etme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu durumun uzun vadede hem iç, hem de dış piyasalarda pazar kaybına neden olacağı açıktır. Üretilen sofralık üzümün satılması genellikle bağda bu duruma uygun üzümlerin alıcı tüccara kilo ile satılması şeklinde olmaktadır. Burada paranın üreticiye ödenmesinde ciddi sorunların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Üreticinin bu hususta mağduriyetinin önlenmesi için TARIŞ modeli bir sofralık üzüm satış kooperatifinin kurulması uygun olacaktır.

Sonuç olarak Alaşehir ve Buldan gibi çekirdeksiz üzümün çok yaygın olarak yetiştirildiği bölgelerde üretim, oldukça geniş bir şekilde incelenmiştir. Bölge bağcılarının bazı konularda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmasına karşın, fakat bazı konularda hayli bilgisiz olduğu saptanmıştır. Yetersiz görülen bu konularda, üreticiyi yetiştirmek için ülkemizde tarımla ilgili kuruluşların eğitim birimlerinin çiftçiyi eğitmeye yönelik faaliyetlerinin artırılmasına acilen gereksinim vardır.

ÖZET

Bu çalışmada, bağcılığın en yaygın olduğu Alaşehir ve Buldan ilçesinde mevcut bağ işletmelerinin yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla bu ilçelerde seçilen köylerde üreticilerle anket yapılarak işletme başına bağ alanı, arazi mülkiyeti, işletme başına bağ parça sayısı, kooperatiflere ortaklık durumu, telli terbiye sistemi kullanımı, bağ tesis durumu, budamada bırakılan bayrak sayısı, göz sayısı, budama zamanı, sulama durumu, toprak analizi, ilaçlama sayısı, hormon ve sarartıcı kullanma durumu, üzüm yetiştirme amacı, verim ve kalite durumu, hasat zamanının tespiti ve pazarlama şekli incelenmiştir. Tespit edilen sorunlara uygun çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bağ, işletme, anket.

Çizelge 1: Alaşehir ve Buldan yörelerinde işletme başına bağ alanı, arazi mülkiyeti, bağ parça sayısı, kooperatiflere ortaklık durumu, telli terbiye sistemi kullanımı ve bağların yapısal durumu

	Ba.al/iş (da)	Bağ (%)		Bağ par.sa	Kooperatiflere ortaklık durumu (%)				Telli terb.sis (%)	Bağ (%)	
		Mülk	Ortak		Tariş	Tar.K.K	Her ikisi	Hiçbiri		Aşılı	Aşısız
Alaşehir	21.4	90	10	2.9	23.1	16.2	42.2	18.5	99.4	31.2	68.8
Buldan	16.4	85	15	2.7	25.0	18.3	38.4	18.3	80.5	20.5	79.5

Çizelge 2: Alaşehir ve Buldan yörelerinde budamada bırakılan bayrak, göz sayısı ve budama zamanı

	Bayrak sayısı (%)			Göz sayısı (%)				Budama zamanı (%)			
	4-6	7-8	8>	6-8	9-11	12-15	15>	E-K	A-O	Ş-M	Diğ.
Alaşehir	50.4	43.3	6.3	13.8	45.8	23.8	16.6	8.4	43.3	34.1	14.2
Buldan	86.6	13.4	-	35.0	51.6	11.6	1.8	41.6	31.8	10.0	16.6

Çizelge 3: Alaşehir ve Buldan yörelerinde sulama ve toprak analizi

	Toprak analizi (%)		Yaz sulaması (%)					Kış sulaması (%)	
	Yaptıran	Yaptırmayan	Veren	Vermeyen	Sulama sıklığı			Veren	Vermeyen
					1-2	3-5	5>		
Alaşehir	60.4	39.6	96.3	3.7	28.7	71.3	-	71.6	28.4
Buldan	93.3	6.7	93.4	6.6	15.0	51.6	33.4	44.1	55.9

Çizelge 4: Alaşehir ve Buldan yörelerinde ilaçlama sayısı, hormon ve sarartıcı kullanım oranları

	İlaçlama sayısı (%)				Hormon (%)		Sarartıcı (%)	
	2-4	5-7	8-10	10>	Kullanan	Kullanmayan	Kullanan	Kullanmayan
Alaşehir	17.2	19.1	45.0	18.7	85.3	14.7	38.3	61.7
Buldan	-	45.0	38.3	16.7	96.6	3.4	55.0	45.0

Çizelge 5: Alaşehir ve Buldan yörelerinde üzüm yetiştirme amacı, hasat zamanının tespiti ve pazarlama şekli

	Yetiştirme amacı (%)			Hasat zamanının tespiti (%)					Pazarlama şekli (%)		
	Sofra.	Kuru	Sof+K	Renk	Tat	R+T	Ölçme	Diğer	Kilo	Tohur	Diğer
Alaşehir	39.4	51.5	9.1	10.0	13.4	22.0	5.9	48.7	78.1	12.7	9.2
Buldan	85.0	3.3	11.7	16.6	10.0	21.7	6.7	45.0	69.3	17.4	13.3

Kaynaklar

1. Altındişli, A., Kara, S., Çoban, H., İltter, E., 1997. Erkençi Sofralık Olarak Hasat Edilen Yuvarlak Çekirdeksiz Üzümlerde Bazı Olgunluk Durumlarının Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma. Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu, S 61-66, Yalova.
2. Anonim, 1978. Sofralık Üzüm Standardı (TS101), Türk Standartları Enstitüsü, S 1-4. Ankara.
3. Anonim, 1999. İzmir Ticaret Borsası 1999 İktisadi Raporu. İzmir Ticaret Borsası, S 45-53, İzmir
4. Boyacı, M., 1993. Gediz ve Nif Çayı Havzalarında Bağcılık İşletmelerinin Tarımsal Bilgi Yönündeki Gereksinimleri ve Karşılanması Üzerine Bir Araştırma. E.Ü. Fen Bilimleri Ens. (Yük.Lis.Tezi), İzmir.
5. Çağlayan, L., 1989. İstatistik Analiz Ders Notları, Bornova (basılmamış).
6. Ergeneoğlu, F., Tangolar, S., 2000. Bağcılık İçin Pratik Bilgiler. TÜBİTAK, Türkiye Tarımsal Araştırma Projesi Yayınları, S 1, Adana.
7. Gündüz, M., 1988. Üretimden İhracata Türkiye Bağcılığı. 4.Bağcılık Sempozyumu Bildirileri, S 1-2, Yalova.
8. Işın, F., Özerin, G., 1997. Ege Bölgesi Bağcılığının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Pazara Arz ve Yayım. Ege Bölgesinde Çekirdeksiz Kuru Üzümün Geleceği, Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli, Ege Tarımsal Arş. Ens. S 10-13, Menemen.
9. Özerin, G., 1986. Çekirdeksiz Kuru Üzümde Uygulanan Politikaların Ege Bölgesinde Üretim ve Üretici Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesi, E.Ü. Ziraat Fakültesi (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.